

Sygn. akt *XV C 369/17*

G., 1 grudnia 2017 r.

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Sąd Okręgowy w Gdańsku XV Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSO Weronika Klawonn

Protokolant: staż. Monika Kowalczyk

po rozpoznaniu 24 listopada 2017 r. na rozprawie

sprawy z powództwa M. C.

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej w W.

o zmianę treści stosunku prawnego

1. zmienia wysokość świadczenia pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz powoda M. C. wynikającego z umowy ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów zawartej przez H. B. a potwierdzonej polisą (...) z tytułu odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego za wypadek z dnia 14 maja 1993 r. w ten sposób, że podwyższa sumę gwarancyjną stanowiącą granicę odpowiedzialności pozwanego do kwoty 4205500 zł. (cztery miliony dwieście pięć tysięcy pięćset złotych).

2. oddala powództwo w pozostałej części.

3. zasądza od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz powoda M. C.:

- kwotę 33333zł. (trzydzieści trzy tysiące trzysta trzydzieści trzy złote) – tytułem zwrotu części opłaty od pozwu,

- kwotę 8333 zł. (osiem tysięcy trzysta trzydzieści trzy złote) – tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego,

4. zasądza od powoda M. C. na rzecz pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. kwotę 16.666 zł. (szesnaście tysięcy sześćset sześćdziesiąt sześć złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

UZASADNIENIE

1. *Stanowiska stron.*

1.1. Stanowisko powoda M. C. .

1.1.1. Żądanie:

Powód pozwem skierowanym przeciwko (...) Spółce Akcyjnej domagał się:

- ukształtowania na podstawie art. 357¹ k.c. stosunku prawnego wynikającego z umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej łączącej pozwanego z H. B. i oznaczenie sposobu wykonania zobowiązania wynikającego z przedmiotowej umowy poprzez ustalenie, że odpowiedzialność pozwanego nie wygasa wraz z wyczerpaniem sumy gwarancyjnej przewidzianej w § 10 Rozporządzenia Ministra Finansów z 9 grudnia 1992 r. w sprawie ogólnych warunków ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz. U. z 1992 r. Nr 96, poz. 475, lecz trwa aż do wyczerpania 60% sumy gwarancyjnej przewidzianej w art. 36 ust.1 pkt 1. ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych,

Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (tj. z dnia 21 listopada 2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 2060) tj. do kwoty 12688 800 zł.

- zasądzenia od pozwanego kosztów procesu w tym kosztów zastępstwa procesowego w wysokości trzykrotności stawki minimalnej.

1.1.2. Podstawa faktyczna żądania

14 maja 1993 r. powód uległ wypadkowi komunikacyjnemu, doznając obrażeń ciała. Sprawca wypadku był ubezpieczony od odpowiedzialności cywilnej u pozwanego. Na skutek pozwu powoda Sąd zasądził od pozwanego na jego rzecz sumy pieniężne tytułem zadośćuczynienia i odszkodowania oraz przyznał rentę uzupełniającą. Poza tym ustalił odpowiedzialność pozwanego na skutki wypadku mogące ujawnić się w przyszłości. W oparciu o orzeczenie Sądu (pierwszej i drugiej instancji) pozwany regularnie wypłacał świadczenia na rzecz powoda.

Pismem z 14 marca 2016 r. pozwany powiadomił powoda, że łączna kwota wypłaconych odszkodowań lub innych świadczeń przekroczyła 80% określonej w umowie sumy gwarancyjnej, wskazując na możliwość wytoczenia powództwa o ukształtowanie stosunku prawnego wynikającego z umowy ubezpieczenia na podstawie art. 357¹k.c.

W okresie od zawarcia umowy ubezpieczenia do wytoczenia powództwa nastąpił ciąg zdarzeń w postaci przemian społecznych, gospodarczych i politycznych, które zniweczyły pierwotne kalkulacje stron, a które nie były do przewidzenia w dacie zawarcia umowy. W szczególności nastąpiło przyspieszenie gospodarcze, skutkujące wzrostem średnich wynagrodzeń, czyli wzrostem zamożności społeczeństwa, zmiana postrzegania funkcji ubezpieczenia jako systemu chroniącego poszkodowanych, a nie ubezpieczających, czy dopuszczenie w obowiązującym prawie szerszej ochrony poszkodowanych przez wprowadzenie do systemu prawnego art. 446§ 4 k.c. oraz art. 442¹k.c.

Ponadto w 1995 r. nastąpiła denominacja złotego. W 2002 r. powstała strefa EURO. W 2004 r. Polska przystąpiła do Unii Europejskiej, co spowodowało konieczność implementacji przepisów prawa europejskiego.

W tym okresie suma gwarancyjna, której wysokość była ustalana przez ustawodawcę wzrosła wielokrotnie.

1.1.3. Podstawa prawna żądania

Powód jako podstawę prawną żądania wskazał art. 357¹ k.c. Powołał się na dotychczasowe orzecznictwo dopuszczające możliwość stosowania klauzuli rebus sic stantibus do umów ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej. Uznał, że wskazywany ciąg zdarzeń społeczno-gospodarczo-politycznych stanowi nadzwyczajną zmianę stosunków, której strony nie mogły przewidzieć przy zawieraniu umowy. Za zaprzestanie wypłaty świadczeń na skutek wyczerpania sumy gwarancyjnej groziłoby powodowi rażąca strata.

1.2. Stanowisko pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W..

1.2.1. Pozwany wniósł o:

- oddalenie powództwa

- zasądzenia kosztów procesu według norm przepisanych.

1.2.2. Pozwany przyznał okoliczności związane z powstaniem jego odpowiedzialności (zawarcie umowy ubezpieczenia, zaistnienie wypadku komunikacyjnego) oraz wypłatą świadczeń.

1.2.3. Pozwany zakwestionował dopuszczalność stosowania klauzuli rebus sic stantibus do stosunków wynikających z umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych nie jest bynajmniej w tym zakresie ugruntowane i podlegało krytyce autorytetów prawniczych. Za niedopuszczalnością stosowania art. 357¹k.c. do umów ubezpieczenia przemawiają, zdaniem pozwanego, następujące argumenty:

- Umowa ubezpieczenia ma charakter losowy. Nie występuje ekwiwalentność świadczeń stron stosunku prawnego, której zachowanie jest podstawowym celem instytucji rebus sic stantibus,
- Przyjęcie dopuszczalności zastosowania klauzuli rebus sic stantibus do umów ubezpieczenia pozwoliłoby na rewizję sądowa wszelkich umów zawieranych w okresie transformacji ustrojowej.
- Przepis art. 356¹ k.c. ma charakter wyjątku i nie jest dopuszczalna rozszerzająca jego wykładnia.
- Określenie górnej granicy odpowiedzialności ubezpieczeniowej jest jedną z podstawowych zasad umowy ubezpieczenia. Przepisy prawa nie zwierają wyjątków od niej.
- Suma gwarancyjna w umowach ubezpieczenia obowiązkowego odpowiedzialności cywilnej dla posiadaczy pojazdów mechanicznych wynika wprost z przepisów prawa i jest wprost przenoszona do umowy ubezpieczenia. Jej podwyższenie w drodze orzeczenia sądu prowadziłoby do obejścia przepisów prawa.
- Suma gwarancyjna na przestrzeni lat była podwyższana przez ustawodawcę kilkakrotnie. Nowe regulacje nie znajdowały zastosowania do umów zawartych przed ich wejściem w życie. Podwyższenie sumy gwarancyjnej wyrokiem sądu narusza tę zasadę.
- Uznanie dopuszczalności zastosowania klauzuli rebus sic stantibus do podwyższenia sumy gwarancyjnej prowadzi do zachwiania rachunku ekonomicznego zakładu ubezpieczeń. Zmiana sumy gwarancyjnej powinna pociągać za sobą zmianę składki ubezpieczeniowej, a takiej możliwości zakład ubezpieczeń nie ma. Zakład ubezpieczeń kalkuluje wysokość składki mając na uwadze m.in. wysokość sumy gwarancyjnej. Jej podwyższenie powoduje, że rachunek ten się nie bilansuje.
- Wyczerpanie sumy gwarancyjnej nie stoi na przeszkodzie dochodzeniu przez poszkodowanego dalszych świadczeń od sprawcy szkody.

1.2.4. Zdaniem pozwanego nie zostały spełnione pozostałe przesłanki zmiany treści stosunku prawnego:

1) Nie nastąpiła nadzwyczajna zmiana stosunków:

- podwyższenie sumy gwarancyjnej na skutek zmiany przepisów prawa nie stanowi nadzwyczajnej zmiany stosunków, ani też nie powoduje rażącej straty dla uprawnionego,
- w okresie od 1991 r. do 2015 r. nastąpił wzrost cen, występowały procesy inflacyjne, zmieniały się stosunki gospodarcze – to jednak stanowiło normalne procesy społeczno-gospodarcze nie będące nadzwyczajną zmianą stosunków.

2) Podwyższenie sumy gwarancyjnej nie uwzględnia interesu ubezpieczyciela, a jedynie interes poszkodowanego.

3) Powodowi nie przysługuje legitymacja procesowa. Stroną postępowania winny być podmioty stosunku cywilno-prawnego, który ma zostać zmieniony w drodze orzeczenia sądu. Z instytucji actio directa (pozwalającej na dochodzenie odszkodowania bezpośrednio od ubezpieczyciela) nie można wyprowadzać takiej legitymacji. Art. 357¹ k.c. dotyczy stron stosunku umownego, których interesy ma chronić. Poszkodowany (beneficjent świadczenia ubezpieczeniowego) nie jest stroną umowy ubezpieczenia.

2. Podstawa faktyczna wyroku.

2.1. Powód w dniu 14 maja 1993 r. uległ wypadkowi komunikacyjnemu. Doznał ciężkich obrażeń ciała w postaci złamania kręgosłupa piersiowego z przerwaniem rdzenia i następowym porażeniem kończyn dolnych. Sprawca wypadku H. B. był ubezpieczony od odpowiedzialności cywilnej w pozwanym zakładzie ubezpieczeń na podstawie umowy potwierdzonej polisą nr (...).

(Okoliczność bezsporna, vide- potwierdzenie pokrycia ubezpieczeniowego k. 32,

2.2. Sąd Wojewódzki w Gdańsku wyrokiem z 4 sierpnia 1998 r. w sprawie I C 1086/96:

a) zasądził od pozwanego na rzecz powoda:

- kwotę 119876 zł. z odsetkami (w tym 100000 zł. tytułem zadośćuczynienia)

- rentę wyrównawczą w różnych kwotach w zależności od okresu, za który była należna, z tym że od 1 lipca 1998 r. w kwocie po 3183 zł.

b) ustalił, że pozwany będzie ponosił odpowiedzialność na przyszłość za mogące powstać w przyszłości następstwa wypadku drogowego.

Apelacja pozwanego od wyroku została oddalona

(okoliczność bezsporna- wyrok Sądu Wojewódzkiego w Gdańsku z 4 sierpnia 1998 r. w sprawie I C 1086/96 z uzasadnieniem – kopia k. 33 nast.)

2.3. Pozwany do dnia złożenia odpowiedzi na pozew wypłacił na rzecz powoda świadczenia o łącznej wartości 928601 zł. 98 gr. Obecnie wypłaca rentę w kwocie 9909 zł. kwartalnie.

(okoliczność bezsporna, wydruk zestawienia wypłaty rent k. 30 i nast.).

2.4. Powód obecnie ma 51 lat. Jest żonaty, na dwoje dzieci: dziewiętnastoletnią córkę i siedemnastoletniego syna. Orzeczeniem ZUS został w 1997 r. uznany za osobę niezdolną do samodzielnej egzystencji. Przyznano mu także pierwszą grupę inwalidzką, wskazując na ograniczenia w zatrudnieniu i konieczność korzystania z pomocy drugiej osoby. Orzeczeniem ZUS z 23 grudnia 2015 r. zaliczono schorzenia powoda do znacznego stopnia niepełnosprawności i zalecono wykonywanie zatrudnienia w warunkach pracy chronionej.

(Dowód: wypis orzeczenia k. 85, orzeczenie o stopniu niepełnosprawności z 23 grudnia 2015 r. k. 80, orzeczenie Komisji do spraw inwalidztwa i zatrudnienia k. 83, zeznania powoda – rozprawa z 24 listopada 2017 r. adn. 00:34:19, zeznania świadka J. C. – rozprawa 24 listopada 2017 r. adn. 00:05:54)

2.5. Z zawodu jest inżynierem projektowania dróg. Nie ma jednak uprawnień projektanta, gdyż z uwagi na obrażenia doznane w wypadku nie mógł odbyć koniecznych praktyk na budowie. Jest zatrudniony na podstawie umowy o pracę w (...) Sp. z o.o. na stanowisku asystenta projektanta od 1995 r. Niepełnosprawność wykluczająca pracę w terenie sprawia, że nie może podnosić swoich kwalifikacji. Otrzymuje wynagrodzenie w kwocie 2050 zł. netto. Po zakończeniu projektu uzyskuje premię. Średnie miesięczne dochody powoda z tytułu zatrudnienia wynoszą około 3600 zł. (wynagrodzenie i premia)

2.6. Żona powoda prowadzi działalność gospodarczą – posiada udziały w spółce zajmującej się doradztwem i zarządzaniem. Spółka zatrudnia 7 osób na podstawie umowy o pracę oraz dwie osoby współpracujące na podstawie umowy zlecenia. Żona powoda otrzymuje wynagrodzenie w kwocie około 14000 zł. (brutto) miesięcznie. Jej praca wiąże się z koniecznością kilkudniowych wyjazdów poza miejsce zamieszkania. Dzieci powoda jeszcze się uczą i pozostają na utrzymaniu rodziców. Powód i jego żona są właścicielami dwóch mieszkań przeznaczonych na wynajem. Dochód z tego tytułu wynosi 3000 miesięcznie i jest opodatkowany w stawce 8,5%. Powód i jego żona spłacają

kredyt zaciągnięty na zakup mieszkania. Rata wynosi około 4000-5000 zł. miesięcznie (zależnie od kursu franka szwajcarskiego).

2.7. Powód porusza się na wózku inwalidzkim samodzielnie. Posiada samochód przystosowany do prowadzenia przez osobę niepełnosprawną i samodzielnie dojeżdża do pracy. W ostatnim czasie pojawiły się jednak trudności z przesiadaniem się z wózka inwalidzkiego do samochodu. W domu powód sam wykonuje podstawowe czynności samoobsługowe związane np. z przygotowaniem prostych posiłków, toaletą, czy nawet inne prace domowe. Sprzątanie i gotowanie obiadów wykonuje osoba do tego zatrudniona.

2.8. Powód angażuje się w działalność fundacji wspierających rehabilitację osób niepełnosprawnych. Raz lub dwa razy do roku wyjeżdża dzięki częściowemu wsparciu fundacji na zagraniczne turnusy rehabilitacyjne. Koszty takiego wyjazdu wahają się od 2500 – 4500 zł.

2.9. Powód z racji niepełnosprawności ponosi stałe zwiększone wydatki związane z pielęgnacją. Wynoszą one około 200 -300 zł. miesięcznie. Powód raz na 2-3 lata jest hospitalizowany z powodu pojawiających się odleżyn. Powód raz na kilka lat musi wymienić wózek inwalidzki oraz kupić samochód i przystosować go potrzeb osoby niepełnosprawnej. Ostatnio ubezpieczyciel odmówił pokrycia wydatków związanych z przystosowaniem samochodu.

2.10. Powód rozważa zakup wózka elektrycznego. Przewiduje, że z czasem z uwagi na niższą sprawność kończyn górnych będzie to konieczne. Śledzi także wszelkiego rodzaju nowości ułatwiające poruszanie się osobom niepełnosprawnym. Nie wyklucza możliwości używania kombinezonu bionicznego.

(Dowód: zeznania świadka J. C. – rozprawa 24 listopada 2017, zeznania powoda – rozprawa 24 listopada 2017 r.

2.11. Pismem z 11 marca 2016 r. pozwany poinformował powoda, że łączna kwota wypłaconych do tej pory świadczeń przekroczyła 80% sumy gwarancyjnej oraz poinformowała o możliwości wytoczenia powództwa o ukształtowanie stosunku prawnego na mocy art., 357¹ k.c.

(okoliczność bezsporna, pismo z 11 marca 2016 r. k. 31v)

2.12. Pozwany (...) Spółka Akcyjna jest jednym z wiodących ubezpieczycieli. Wchodzi w skład Grupy (...). Jak wynika z oficjalnych informacji Grupy jest ona dzisiaj największą grupą finansową w Europie Środkowo-Wschodniej. Zarządza blisko 300 mld zł aktywów oraz cieszy się zaufaniem ponad 22 milionów klientów w pięciu krajach.

(okoliczność notoryjna).

2.13. W Okresie od wystąpienia wypadku komunikacyjnego z udziałem powoda (1993 r.) do wniesienia pozwu (2017r.) wysokość sumy gwarancyjnej była określana przepisami prawa powszechnego. I jej wysokość była kształtowana w następujący sposób:

- w okresie od 1 stycznia 1992 r. – do 31 grudnia 1992 r. – 7,2 mld starych złotych (720000 nowych złotych) w odniesieniu do jednego ubezpieczonego (§ 14 Rozporządzenia Ministra Finansów z 18 grudnia 1990 r w sprawie ogólnych warunków ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz. U. Nr 89. poz. 527),

- okresie od 1 stycznia 1993 r. do 31 grudnia 1994 r. – 1150000 zł. za zdarzenie bez względu na liczbę poszkodowanych (§ 10 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Finansów z 9 grudnia 1992 r w sprawie ogólnych warunków ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz. U. Nr 96. poz. 475),

- w okresie 1 stycznia 1995 r. - 24 kwietnia 2000 r. - 600 000 ECU za jedno zdarzenie bez względu na liczbę poszkodowanych (§ 10 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Finansów z 9 grudnia 1992 r w sprawie ogólnych warunków ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z

ruchem tych pojazdów (Dz. U. Nr 96. poz. 475) zmieniony przez Rozporządzenie Ministra Finansów zmieniające Rozporządzenie w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów z dnia 16 grudnia 1994 r. (Dz.U. Nr 134, poz. 700),

- w okresie od 25 kwietnia 2000 r. – 31 grudnia 2003 r. - 600000 EURO - za jedno zdarzenie bez względu na liczbę poszkodowanych (§ 10 ust. 4. Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 24 marca 2000 roku w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz. U. Nr 26, poz. 310),

- w okresie od 1 stycznia 2004 r. do 31 grudnia 2005 r. – 350000 EURO - na każdego poszkodowanego (art. 36 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 24, poz. 1152 ze zm.)

- w okresie od 1 stycznia 2006 r. do 10 czerwca 2007 r. 1500000 EURO – za jedno zdarzenie bez względu na liczbę poszkodowanych, (art. 36 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 24, poz. 1152 zmieniony ustawą z dnia 8 lipca 2005 r. (Dz.U. Nr 167, poz. 1396),

- w okresie od 11 czerwca 2007 r. do 10 grudnia 2009 r. 1.500.000 Euro – za jedno zdarzenie bez względu na liczbę poszkodowanych (art. 5 ust.1 pkt a) ustawy z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, ubezpieczeniowym funduszu gwarancyjnym i polskim biurze ubezpieczycieli komunikacyjnych oraz ustawy o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. Nr 102, poz. 691)

- w okresie od 11 grudnia 2009 r. do 10 czerwca 2012 r. 2500000 Euro – za jedno zdarzenie bez względu na liczbę poszkodowanych (art. 5 ust.2 pkt a) ustawy z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, ubezpieczeniowym funduszu gwarancyjnym i polskim biurze ubezpieczycieli komunikacyjnych oraz ustawy o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. Nr 102, poz. 691)

- od 11 czerwca 2012 – 5000000 Euro – za jedno zdarzenie bez względu na liczbę poszkodowanych (art. 36 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 24, poz. 1152) zmieniony ustawą z 24 maja 2007 r. (Dz.U. Nr 102 poz. 691)

(okoliczność notoryjna)

2.14. Z dniem 1 maja 2004 r. Rzeczpospolita Polska przystąpiła do Unii Europejskiej. To powodowało konieczność dostosowania regulacji prawa krajowego do prawa wspólnotowego w szczególności przez implementację dyrektyw. Zmiana ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 124, poz. 1152, z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. Nr 124, poz. 1151, z późn. zm.) wynikała z konieczności implementowania do krajowego porządku prawnego postanowień dyrektywy z dnia 11 maja 2005 r. Parlamentu Europejskiego i Rady (2005/14/WE) zmieniającej dyrektywy Rady 72/166/EWG, 84/5/EWG, 88/357/EWG i 90/232/EWG oraz dyrektywy 2000/26/WE Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczących ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych. Dyrektywa powyższa, zwana V Dyrektywą Komunikacyjną UE, została opublikowana w Dzienniku Urzędowym UE z dnia 11 czerwca 2005 r. Termin na implementację jej postanowień do prawa krajowego wynosił 2 lata od opublikowania – 11 czerwca 2007 r.

Ostatnia tj. dokonana ustawą z dnia 24 maja 2007 r. zmiana w art. 36 dotyczyła określenia nowych wysokości minimalnych sum gwarancyjnych w obowiązkowym ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. W

zmienianym art. 1 ust. 2 dyrektywy 84/5/EWG określono wyższe, w stosunku do obecnie obowiązujących, wysokości minimalnych sum gwarancyjnych:

– w przypadku szkód na osobie – 1 mln euro na jednego poszkodowanego lub alternatywnie 5 mln euro na jedno zdarzenie niezależnie od liczby poszkodowanych,

– w przypadku szkód w mieniu – 1 mln euro na jedno zdarzenie niezależnie od liczby poszkodowanych

(Okoliczność notoryjna – vide uzasadnienie projektu ustawy z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych oraz ustawy o działalności ubezpieczeniowej – druk Sejmu V Kadencji nr 1680, dostęp (...))

2.15. W latach 1993-2015 inflacja w Polsce kształtowała się następująco: 1993 r. - 35,3%; 1994r. - 32,2%; 1995r. - 27,8%; 1996r. - 19,9%; 1997r. - 14,9%; 1998 r. -11,8%; 1999 r. -7,3%; 2000 r. -10,1%; 2001 r. - 5,5%; 2002 r. - 1,9%; 2003 r. - 0,8%; 2004 r. - 3,5%; 2005 r. -2,1%;2006 r. - 1,0%; 2007 r. - 2,5%; 2008 r. - 4,2%; 2009 r. - 3,6%; 2010 r. - 2,6%; 2011 r. -4,3%; 2012 r. - 3,7%; 2013 r. - 0,9%; 2014 r. - 0,0%., 2015 - -0.09%

2.16. W okresie od 1993 do 2015 roku roczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych zmieniał się następująco: 1993 r. - 135,3; 1994 r. - 132,2; 1995 r. - 127,8; 1996 r. - 119,9; 1997 r. - 114,9; 1998 r. -111,8; 1999 r. - 107,3; 2000 r. -110,1; 2001 r. - 105,5; 2002 r. -101,9; 2003 r. - 100,8; 2004 r. - 103,5; 2005 r. - 102,1; 2006 r. - 101,0; 2007 r. - 102,5; 2008 r. - 104,2; 2009 r. - 103,5; 2010 r. - 102,6; 2011 r. - 104,3; 2012 r. - 103,7; 2013 r. - 100,9; 2014 r.-100,00, 2015 – 99,1

2.17. W latach 1993-2015 nastąpił również wielokrotny wzrost dochodów, w tym wynagrodzeń pracowników w gospodarce narodowej, który kształtował się następująco: 1993 r. - 3.995.000 zł; 1994 r. - 5.328.000 zł; 1995 r. - 702,62 zł; 1996 r. - 873 zł; 1997 r. -1.061,93 zł; 1998 r. -1.239,49 zł; 1999 r. - 1.706,74 zł; 2000 r. -1.923,81 zł; 2001 r. -2.061,85 zł; 2002 r. - 2.133,21 zł; 2003 r. - 2.201,47 zł; 2004 r. - 2.289,57 zł; 2005 r. -2.380,29 zł; 2006 r. - 2.477,23 zł; 2007 r. - 2.691,03 zł; 2008 r. - 2.943,88 zł; 2009 r. -3.102,96 zł; 2010 r. - 3.224,98 zł; 2011 r. - 3.399,52 zł; 2012 r. - 3.521,67 zł; 2013 r. -3.650,06 zł; 2014 r. - 3.783,46 zł., 2015 – 3900,

Okoliczności notoryjne – dane GUS, (...)

3. Dowody

Okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy zasadniczo pozostawały pomiędzy stronami bezsporne. Sąd na podstawie przedłożonych dokumentów i zestawień ustalił kwotę wypłaconego do dnia wniesienia pozwu na rzecz powoda świadczenia. Sąd przeprowadził dowód z przesłuchania świadka J. C. oraz powoda na okoliczność jego sytuacji zdrowotnej, rodzinnej, społecznej i majątkowej. Sad dał wiarę zeznaniom świadka i powoda. Sytuacja pozwanego ubezpieczyciela nie była przedmiotem postępowania dowodowego. Fakt, że jest on jednym z wiodących przynajmniej na rynku krajowym ubezpieczycieli ma charakter notoryjny. Na stronach internetowych pozwanego oraz grupy (...) są dostępne informacje o kierunkach rozwoju Spółki. Nie wynika z nich, aby konieczność wypłaty odszkodowań (zadośćuczynień) z wypadki drogowe zaistniałe wiele lat wcześniej w sposób istotny wpłynęła na kondycję finansową pozwanego i możliwość kontynuowania działalności ubezpieczeniowej.

Do okoliczności notoryjnych, stanowiących podstawę faktyczną wyroku, Sąd zaliczył kwestie zmiany przepisów prawa dotyczących wysokości sumy gwarancyjnej, fakt wstąpienia Polski do UE oraz dostępne publicznie informacje dotyczące uzasadnienia projektu ustawy. Informacje te nie są być może znane powszechnie, ale pozostają dostępne publicznie i każdy zainteresowany może się z nimi bez przeszkód zapoznać. Nie więc potrzeby przeprowadzenia postępowania dowodowego w tym zakresie.

4. Podstawa prawna wyroku.1

4.1. Powód żądanie zmiany treści stosunku prawnego poprzez podwyższenie sumy gwarancyjnej wywodzi z treści art. 357¹k.c. Przepis ten stanowi, że jeżeli z powodu nadzwyczajnej zmiany stosunków spełnienie świadczenia byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo groziłoby jednej ze stron rażąca stratą, czego strony nie przewidywały przy zawarciu umowy, sąd może po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współzycia społecznego oznaczyć sposób wykonania zobowiązania, wysokość świadczenia lub nawet orzec o rozwiązaniu umowy. Rozwiązując umowę sąd może w miarę potrzeby orzec o rozliczeniach stron, kierując się zasadami określonymi w zdaniu poprzedzającym.

4.2. Dopuszczalność zastosowania klauzuli rebus sic stantibus dla podwyższenia sumy gwarancyjnej wyznaczającej granice odpowiedzialności ubezpieczyciela w odniesieniu do umów obowiązkowego ubezpieczenia posiadaczy pojazdów mechanicznych (czy wcześniej rolników) była przedmiotem kilku orzeczeń Sądu Najwyższego i pojawiała się w orzecznictwie sądów powszechnych ostatnich lat. Zawarte w nich koncepcje zmierzały w kierunku przyjęcia takiej wykładni art. 357¹k.c., która by pozwalała na sądową ingerencję w wysokość sumy gwarancyjnej. Spotkały się one z rozbieżnymi ocenami w literaturze².

4.3. Szczegółowa analiza dotychczasowych poglądów stała się o tyle zbędna, że z dniem 1 stycznia 2016 roku na podstawie art. 455 pkt 3 ustawy z dnia 11 września 2015 roku o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. 2015 r., poz. 1844) ustawodawca dokonał zmiany w ustawie z dnia 22 maja 2003 roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych wprowadzając do niej przepis art. 22a. Przepis ten stanowi, że zakład ubezpieczeń informuje poszkodowanego lub uprawnionego z umowy ubezpieczenia, o której mowa w art. 4 pkt 1 lub 2, o możliwości wyczerpania się określonej w umowie ubezpieczenia sumy gwarancyjnej, w przypadku gdy łączna kwota wypłaconych odszkodowań lub innych świadczeń przekroczy 80% określonej w umowie ubezpieczenia sumy gwarancyjnej. Przekazując informację, o której mowa w ust. 1, zakład ubezpieczeń informuje jednocześnie poszkodowanego lub uprawnionego z umowy ubezpieczenia o możliwości wytoczenia powództwa do właściwego sądu o ukształtowanie, na podstawie art. 357¹ Kodeksu cywilnego, stosunku prawnego wynikającego z umowy ubezpieczenia, o której mowa w art. 4 pkt 1 lub 2.

4.4. Jakkolwiek redakcję powołanego przepisu należy uznać za dalece niefortunna, to rozwiewa ona dotychczasowe wątpliwości co do dopuszczalności stosowania przepisu art. 357¹ k.c. do stosunku prawnego pomiędzy poszkodowanym a ubezpieczycielem w odniesieniu do ograniczenia odpowiedzialności ubezpieczyciela do wysokości sumy gwarancyjnej. Oczywistym jest, że nie byłoby sensu zawiadamiania poszkodowanego o możliwości wytoczenia powództwa w związku ze spodziewanym wyczerpaniem sumy gwarancyjnej, gdyby taka akcja procesowa (możliwość żądania ukształtowania stosunku prawnego przez sąd) na gruncie prawa materialnego nie istniała. Oznacza to, że poszkodowanemu przysługuje prawo domagania się zmiany wysokości sumy gwarancyjnej, ale zakres tego żądania w każdym przypadku ocenia Sąd w oparciu o przesłanki wynikające z art. 357¹k.c.

4.5. W świetle powołanej regulacji nie ma potrzeby zastawiać się nad tym, czy stosować klauzulę rebus sic stantibus (art. 357¹ k.c.) do stosunku wynikającego z umowy ubezpieczenia. Pozostaje natomiast otwarte, niemniej trudne pytanie – jak? Stosunek prawny pomiędzy poszkodowanym a zakładem ubezpieczeń, u którego podstaw leży actio directa jest tak odmienny od stosunków wynikających z umów zakładających ekwiwalentność świadczeń, że wykładnia art. 357¹ k.c. będzie wymagała zupełnie innego podejścia niż dotychczas stosowane.

4.6. Klauzula rebus sic stantibus (łac. Skoro sprawy przybrały taki obrót) w ujęciu szerokim oznacza szereg mechanizmów (koncepcji doktrynalnych lub rozwiązań ustawowych) mających na celu zmianę pierwotnego stosunku zobowiązaniowego ze względu na nieoczekiwaną zmianę stosunków społecznych czy gospodarczych, towarzyszących powstawaniu tego zobowiązania. Zakłada ona, że strony kształtując treść stosunku zobowiązaniowego działają w określonej sytuacji społeczno-gospodarczej i odpowiednio do nich kalkulują swoje obowiązki i uprawnienia. Nadzwyczajna zmiana stosunków (nie objęta normalnym ryzykiem) powoduje, że owe kalkulacje przestają się sprawdzać. Wykonanie świadczenia zgodnie z pierwotną treścią stosunku prawnego doprowadziłoby do rażącego zachwiania równowagi interesów stron i zniweczyłoby cel istniejącego stosunku prawnego. Dlatego konieczny

jest zewnętrzny (leżący poza przewidzianymi wolą stron regulacjami adaptacyjnymi) mechanizm pozwalający na przywrócenie owej równowagi stron i umożliwienie realizacji założonego przez strony celu. Celem owego mechanizmu jest adaptacja treści stosunku prawnego do zmienionych okoliczności, w których świadczenia z niego wynikające mają być wykonane.

4.7. W ujęciu wąskim klauzula rebus sic stantibus odnosi się wprost do instytucji prawnej, która pozwala stronom umowy na sądową zmianę pierwotnego zobowiązania wynikającego z tej umowy, w przypadku nadzwyczajnej zmiany stosunków społecznych. Art. 357¹ k.c. został wprowadzony w 1990 r. do Kodeksu cywilnego pod wpływem dokonujących się w gospodarce polskiej przeobrażeń i przeżywanych trudności gospodarczych, związanych w szczególności z inflacją. Racją tej regulacji jest możliwość przywrócenia w drodze orzeczenia sądowego równowagi interesów stron umowy, która została zachwiana na skutek nadzwyczajnej zmiany stosunków.

4.8. Doktryna wypracowała sformułowanie na podstawie powołanego przepisu przesłanek pozwalających na sądową ingerencję w treść zobowiązania. Przesłankami zastosowania art. 357¹ KC są: 1) nadzwyczajna zmiana stosunków; 2) nadmierna trudność w spełnieniu świadczenia lub groźba rażącej straty dla jednej ze stron; 3) związek przyczynowy pomiędzy zmianą stosunków a utrudnieniami w wykonaniu zobowiązania czy groźbą straty; 4) nieprzewidzenie przez strony przy zawieraniu umowy wpływu zmiany stosunków na wykonanie zobowiązania.

4.9. Zastosowanie tych przesłanek dla modyfikacji świadczenia ubezpieczyciela przez podwyższenie sumy gwarancyjnej, jak już wskazano, rodzi istotne trudności w kontekście źródła i treści stosunku prawnego łączącego poszkodowanego z ubezpieczycielem. Kwestie te były poruszane w orzecznictwie sądowym na tle dopuszczalności zastosowania klauzuli rebus sic stantibus celem podwyższenia sumy gwarancyjnej przed wejściem w życie art. 22a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych. Obszerna analiza dotychczasowej linii orzeczniczej oraz literatury przedmiotu wykracza poza ramy uzasadnienia orzeczenia sądu. Jednakże zwrócenie uwagi na kluczowe problemy podniesione w judykaturze dotyczące wątpliwości na tle stosowania art. 357¹ k.c. do umów ubezpieczenia może okazać się niezbędne dla argumentacji popierającej dokonaną przez Sąd wykładnię.

4.10. Zasadnicze trudności związane z adaptacją przesłanek wynikających z art. 357¹ k.c. do żądania podwyższenia sumy gwarancyjnej sprowadzają się do następujących kwestii:

- 1) źródła stosunku zobowiązaniowego pomiędzy poszkodowanym a ubezpieczycielem,
- 2) brak równoważnych interesów stron stosunku zobowiązaniowego,
- 3) istoty nadzwyczajnej zmiany stosunków

4.11. Źródłem powstania po stronie zakładu ubezpieczeń obowiązku zapłaty odszkodowania (szeroko pojętego tj. obejmującego także zadośćuczynienie i rentę) jest po pierwsze umowa ubezpieczenia zawarta z posiadaczem pojazdu, po drugie wystąpienie zdarzenia objętego odpowiedzialnością. Uprawnienie poszkodowanego do żądania zapłaty wprost o ubezpieczyciela (nie zaś od sprawcy szkody zobowiązanego do zapłaty odszkodowania) wynika z treści art. 822 § 4 k.c. w zw. z art. 19 ustawy z 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych (...). Przewidziana w tych przepisach instytucja actio directa jest mechanizmem normatywnym, który ma zapewnić poszkodowanemu realizację jego praw.

4.12. Strona umowy ubezpieczenia (posiadacz pojazdu odpowiedzialny za szkodę) nie jest beneficjentem świadczenia, którego dotyczy umowa. Po zapłaceniu składki tj. wykonaniu swojego obowiązku wynikającego z umowy, traci zainteresowanie jej wykonaniem przez drugą stronę. Jakakolwiek zmiana stosunków społeczno-gospodarczych pozostaje bez wpływu na jego interesy związane z umową ubezpieczenia i sprawstwem szkody. Chociaż w świetle przepisów dotyczących odpowiedzialności deliktowej pozostaje on zobowiązany wobec pokrzywdzonego

wypadkiem komunikacyjnym, to w praktyce egzekucja tej odpowiedzialności, szczególnie po wielu latach od zdarzenia wywołującego szkodę, jest niemożliwa.

Beneficjentem świadczenia wynikającego z umowy ubezpieczenia jest oczywiście poszkodowany, który nie był stroną umowy ubezpieczenia. Zatem założenia stron umowy ubezpieczenia co do interesu realizującego się w ramach ich praw i obowiązków wynikających z zawartej umowy w kontekście określonych stosunków społeczno-gospodarczych pozostają bez znaczenia dla zastosowania art. 357¹k.c.

Źródłem stosunku zobowiązaniowego pomiędzy poszkodowanym a ubezpieczycielem nie jest z kolei w żadnym razie czynność prawna, której elementem byłoby oświadczenie woli poszkodowanego – wierzyciela. Poszkodowany stał się wierzycielem na skutek czynu niedozwolonego sprawcy szkody. Bezprzedmiotowe zatem staje się badanie, czy wierzyciel-poszkodowany przewidywał zmianę stosunków w okresie realizacji świadczenia.

Jedynym podmiotem, który kalkulował swój interes w kontekście ewentualnego (warunkowanego losowo) obowiązku wypłaty świadczenia przez długi okres był ubezpieczyciel. Kalkulował składkę mając na uwadze prawdopodobieństwo przyjęcia odpowiedzialności odszkodowawczej oraz jej ograniczenie wynikające z sumy gwarancyjnej. Zatem jedynie w kontekście sytuacji ubezpieczyciela można badać, czy nastąpiła nadzwyczajna zmiana stosunków, której nie mógł on przewidzieć, zawierając umowę ubezpieczenia. Sens badania tej przesłanki budzi jednak poważne wątpliwości w świetle innych, dalej analizowanych cech stosunku zobowiązaniowego pomiędzy ubezpieczycielem a poszkodowanym.

4.13. Warto także podkreślić, że umowa ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów miała i ma charakter obowiązkowy. Swoboda kontraktowa ogranicza się do wyboru zakładu ubezpieczeń oraz ustalenia wysokości składki. To ustawodawca kształtuje treść umowy ubezpieczenia. W szczególności wysokość sumy gwarancyjnej także nie jest przedmiotem ustaleń stron, ale wynika wprost z przepisów prawa (obecnie ustawy, a wcześniej rozporządzenia). Jest to zatem ten element treści stosunku zobowiązaniowego, na który strony nie miały żadnego wpływu.

4.14. Konstrukcja klauzuli rebus sic stantibus zakłada, że nadzwyczajna zmiana stosunków musi prowadzić do poważnego naruszenia równowagi kontraktowej, istniejącej między stronami w chwili zawierania umowy. Wyraża się to „nadmierną trudnością w spełnieniu świadczenia” lub „rażącą stratą” jednej ze stron.

4.15. Actio directa natomiast kreuje pomiędzy poszkodowanym a ubezpieczycielem stosunek zobowiązaniowy pozbawiony owej równowagi kontraktowej. Tu interes uprawnionego ma charakter zdecydowanie nadrzędny nad interesem ubezpieczyciela. Interes ubezpieczyciela zabezpieczony jest jedynie właśnie sumą gwarancyjną. Zastosowanie klauzuli rebus sic stantibus do stosunku prawnego pomiędzy poszkodowanym a ubezpieczycielem poprzez zmianę wysokości sumy gwarancyjnej w żaden sposób nie zmierza do zrównoważenia interesów stron tego stosunku, gdyż ze swej istoty te interesy nie są równoważne. Służy jedynie interesowi ubezpieczonego, zapewniając mu realizację jego praw, a naruszając interes ubezpieczyciela (dłużnika), wyrażający się w ograniczeniu odpowiedzialności do sumy gwarancyjnej.

4.16. „Rażąca strata” występująca po stronie uprawnionego wyraża się w braku możliwości uzyskania pełnej kompensaty uszczerbku. Jest ona jednak wynikiem nie tylko zmiany stosunków, ale także wyczerpania się sumy gwarancyjnej. Wyczerpanie sumy gwarancyjnej następuje na skutek spełnienia świadczenia odszkodowawczego, które jednak nie zrekompensowało w pełni uszczerbku powoda. Istotą instytucji sumy gwarancyjnej jest ograniczenie odpowiedzialności ubezpieczyciela. Ustawodawca krajowy, jak i europejski zakłada, że może dojść do sytuacji, gdy na skutek wyczerpania sumy gwarancyjnej nie dojdzie do pełnego wyrównania uszczerbku poszkodowanego. Kwestią, która może podlegać ocenie Sądu ingerującego w stosunek zobowiązaniowy, jest zakres ewentualnego uszczerbku, który pozostanie niewyrównany wobec wyczerpania sumy gwarancyjnej.

4.17. Kluczową przesłanką dla ingerencji Sądu w treść stosunku zobowiązaniowego jest oczywiście nadzwyczajna zmiana stosunków. W kontekście zachowania równowagi kontraktowej stron stosunku prawnego wynikającego z umowy chodzi o taką zmianę stosunków społecznych, czy gospodarczych, która ma charakter powszechny,

niespotykany (wyjątkowy), nie dający się przewidzieć w ramach ryzyka gospodarczego. Skoro jednak, jak już wskazano to nie równoważenie interesów stron umowy jest celem stosowania klauzuli rebus sic stantibus do sumy gwarancyjnej, to inaczej należy także postrzegać przesłankę nadzwyczajnej zmiany stosunków. W wyroku z 17 października 2012 r. (II CSK 646/11) Sąd Najwyższy zaprezentował pogląd, że za nadzwyczajną zmianę stosunków na potrzeby zastosowania instytucji klauzuli rebus sic stantibus do stosunku prawnego łączącego poszkodowanego z ubezpieczycielem można uznać także ciąg zdarzeń w postaci przemian społeczno-gospodarczych i politycznych, które przez swoje oddziaływanie zniweczyły pierwotne kalkulacje stron. Zdaniem Sądu Najwyższego nadzwyczajną zmianą stosunków może być ciąg zdarzeń związany z wejściem Polski do Unii Europejskiej skutkujący:

- obowiązkiem implementacji prawa unijnego dotyczącego poszkodowanych w wypadkach komunikacyjnych i zagwarantowania im zabezpieczenia wysokimi sumami gwarancyjnymi,
- przyspieszeniem gospodarczym skutkującym wzrostem wynagrodzeń i wzrostem zamożności społeczeństwa,
- zmianami postrzegania funkcji ubezpieczenia jako systemu chroniącego poszkodowanych a nie ubezpieczających,
- wprowadzeniem do systemu prawnego art. 446 § 4 k.c. oraz 442¹k.c.
- zasądzeniem przez sądy coraz wyższych odszkodowań dla osób poszkodowanych wypadkami komunikacyjnymi.

Proponowana przez Sąd Najwyższy wykładnia art. 357¹ k.c. w zakresie nadzwyczajnej zmiany stosunków w kontekście podwyższenia sumy gwarancyjnej w istocie oznacza zmianę „otoczenia” społeczno-prawnego w sposób korzystniejszy niż w wcześniej sytuującego osobę poszkodowaną w wypadku drogowym. Obecnie nie do zaakceptowania (tj. postrzegana jako niesprawiedliwa) jest sytuacja, w której poszkodowany wypadkiem komunikacyjnym nie otrzyma pełnej, satysfakcjonującej kompensaty lub zostanie pozbawiony świadczeń rentowych. Nadzwyczajna zmiana stosunków nie oznacza więc dynamicznych procesów ekonomicznych, lecz istotną zmianę kulturową.

4.18. Jak wynika z przedstawionej analizy wykładni art. 357¹k.c. na potrzeby zastosowania klauzuli rebus sic stantibus do sumy gwarancyjnej zgodnie z wolą ustawodawcy wynikającą z art. 22a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (...) wymaga daleko posuniętych zabiegów interpretacyjnych. Kluczowym jednak dla ich poprawności jest cel regulacji przyjętej w art. 22a. Lakoniczne, niestety, uzasadnienie projektu ustawy powołuje się jedynie na dotychczasowe orzecznictwo Sądu Najwyższego, opowiadające się za możliwością sądowej modyfikacji sumy gwarancyjnej. Projektodawca zakłada, że „wprowadzenie art. 22a zapewni poszkodowanym/uprawnionym utrzymanie ciągłości otrzymywania świadczeń, co jest uzasadnione zasadą słuszności oraz współzycia społecznego”. Wykładnia autentyczna głównym celem regulacji czyni interes poszkodowanych wyrażający się w „zapewnieniu ciągłości otrzymywania świadczeń”.

4.19. Dokonując wykładni art. 357¹k.c. w kontekście sumy gwarancyjnej należy zdaniem Sądu mieć także na uwadze regulacje Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/103/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczenia od takiej odpowiedzialności tj. tzw. VI Dyrektywy Komunikacyjnej. W ust. /12/ preambuły wskazano, że obowiązek państw członkowskich zagwarantowania ochrony ubezpieczeniowej przynajmniej w zakresie pewnych kwot minimalnych stanowi istotny element zapewnienia ochrony poszkodowanych. Minimalna suma gwarancyjna za szkody na osobie powinna zostać obliczona w taki sposób, aby stanowiła pełne i sprawiedliwe odszkodowanie dla wszystkich poszkodowanych, którzy odnieśli bardzo ciężkie obrażenia, biorąc równocześnie pod uwagę niską częstotliwość wypadków, w których uczestniczy kilku poszkodowanych, oraz niewielką liczbę wypadków, w których kilku poszkodowanych odnosi bardzo poważne obrażenia podczas tego samego zdarzenia.

Jakkolwiek co do zasady dyrektywa nie stanowi bezpośredniego źródła praw jednostki, to stanowi ten element prawa europejskiego, który winien być uwzględniany przy dokonywaniu wykładni przepisów prawa krajowego. Skoro zatem prawodawca europejski stawia jako cel takie obliczenie sumy gwarancyjnej, aby zapewniała ona w zakresie szkód

na osobie pełne i sprawiedliwe odszkodowanie, to ów cel musi zostać uwzględniony przy stosowaniu art. 357¹k.c. w związku z art. 22a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych.

4.20. Reasumując – istota stosunku łączącego poszkodowanego z ubezpieczycielem dalece odbiega od stosunku kontraktowego zakładającego równoważne interesy jego stron. Dlatego też mechanizm *rebus sic stantibus* przewidziany w treści art. 357¹ k.c. , wykładanej w dotychczasowy sposób na potrzeby przywrócenia równowagi kontraktowej w związku nadzwyczajną zmianą stosunków, nie nadaje się do zastosowania dla podwyższenia sumy gwarancyjnej odpowiedzialności ubezpieczyciela wobec poszkodowanego. Jednakże wobec treści art. 22a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, wspartej prawem UE konieczna jest taka modyfikacja przesłanek sądowej ingerencji w treść stosunku zobowiązaniowego, aby zapewnić realizację pożądanego celu, jakim jest zapewnienie pełnej kompensaty poszkodowanemu, a w szczególności zagwarantowanie ciągłości otrzymywania okresowych świadczeń odszkodowawczych (renty).

4.21. Dokonana wyżej analiza pozwala na wyodrębnienie w świetle art. 357¹k.c. w z zw. z art. 22 a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (...) następujących przesłanek warunkujących zasadność żądania podwyższenia sumy gwarancyjnej:

- a) Powstanie stosunku prawnego pomiędzy poszkodowanym a ubezpieczycielem, którego źródłem jest umowa ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej oraz zdarzenie objęte tym ubezpieczeniem, zaś treścią - obowiązek zapłaty świadczeń odszkodowawczych za szkodę na osobie (zadośćuczynienie, renta);
- b) Nadzwyczajna zmiana stosunków w okresie pomiędzy wystąpieniem zdarzenia objętego ubezpieczeniem a zgłoszeniem roszczenia polegająca na zmianie „otoczenia” społeczno-prawnego w sposób korzystniejszy niż w wcześniej sytuującego osobę poszkodowaną w wypadku drogowym.
- c) Wyczerpanie się co najmniej 80% sumy gwarancyjnej.
- d) Groźba „rażącej straty” po stronie poszkodowanego, wyrażająca się w realnej obawie braku pełnej kompensaty uszczerbku, w szczególności utraty świadczeń rentowych.

Sąd dokonując podwyższenia sumy gwarancyjnej powinien mieć także na uwadze jej cel, jakim jest ograniczenie odpowiedzialności ubezpieczyciela a także konieczność zagwarantowania ochrony ubezpieczeniowej „przynajmniej w zakresie kwot minimalnych”.

4.22. Przyjmując wskazaną wyżej wykładnię normy wynikającej z art. 357¹ k.c. Sąd dokonał subsumpcji ustalonego stanu faktycznego. Nie ulega wątpliwości, że sytuacja powoda spełnia wszelkie przesłanki podwyższenia sumy gwarancyjnej wskazane w pkt 4.21. uzasadnienia wyroku. Powód na skutek odniesionej w wypadku komunikacyjnym szkody stał się wierzycielem pozwanego jako ubezpieczyciela sprawcy szkody. Skorzystał z *actio directa* i uzyskał korzystny dla siebie wyrok zasądający zadośćuczynienie oraz rentę. Pozwany wypłacił świadczenia przekraczające 80 % sumy gwarancyjnej.

4.23. Jest faktem notoryjnym, że w okresie od powstania szkody doszło do zmian społeczno-gospodarczych i prawnych, o których mowa w pkt 4.17 uzasadnienia Kwestie te zdaniem Sądu w części dotyczącej subsumpcji nie wymagają już bardziej wyczerpującej analizy.

4.24. Sąd ingerując w treść stosunku prawnego pomiędzy stronami był zobowiązany do takiego określenia podwyższonej sumy gwarancyjnej, która z jednej strony zabezpieczałaby (przynajmniej w zakresie kwot minimalnych) kompensatę poszkodowanemu, zaś z drugiej nie niweczyła celu sumy gwarancyjnej, jakim ograniczenie odpowiedzialności ubezpieczyciela.

4.25. Weryfikując postulat zabezpieczenia kompensaty poszkodowanemu – przyjemniej w zakresie kwot minimalnych - Sąd miał na uwadze wskazówki powoływanej już V Dyrektywy Komunikacyjnej. Polecono państwu członkowskim wprowadzenie minimalnych sum gwarancyjnych:

– w przypadku szkód na osobie – 1 mln euro na jednego poszkodowanego lub alternatywnie 5 mln euro na jedno zdarzenie niezależnie od liczby poszkodowanych,

– w przypadku szkód w mieniu – 1 mln euro na jedno zdarzenie niezależnie od liczby poszkodowanych.

Polska w nowelizacji z 2007r. opowiedziała się za modelem sumy gwarancyjnej odnoszącej się do zdarzenia nie zaś do liczby osób poszkodowanych. Jednakże postanowienia V Dyrektywy komunikacyjnej w zakresie minimalnej sumy gwarancyjnej uznanej za odpowiednią do kompensaty uszczerbku dla jednego poszkodowanego są istotną wskazówką dla określenia zakresu należnej kompensaty jednemu poszkodowanemu. Z kolei VI Dyrektywa komunikacyjna (z 2009 r.) w pkt 12 preambuły stanowi, że minimalna suma gwarancyjna za szkody na osobie powinna zostać obliczona w taki sposób, aby stanowiła pełne i sprawiedliwe odszkodowanie dla wszystkich poszkodowanych, którzy odnieśli bardzo ciężkie obrażenia, biorąc

równocześnie pod uwagę niską częstotliwość wypadków, w których uczestniczy kilku poszkodowanych, oraz niewielką liczbę wypadków, w których kilku poszkodowanych

odnosi bardzo poważne obrażenia podczas tego samego zdarzenia.

Zdaniem Sądu postulat pełnego i sprawiedliwego odszkodowania stwarza potrzebę takiego ukształtowania sumy gwarancyjnej, aby zapewniało to ofierze wypadku kompensatę krzywdy doznanej na skutek obrażeń oraz innych przewidzianych przez ustawodawstwo krajowe szkód osobowych. Z drugiej jednak strony postulat sprawiedliwości odszkodowania nakazuje przyjęcie takich ograniczeń, aby fakt doznania uszczerbku na zdrowiu nie stał się źródłem wzbogacenia w odniesieniu do sytuacji, w której do uszczerbku by nie doszło.

4.26. Sąd rozważając zakres podwyższenia sumy gwarancyjnej miał także na uwadze funkcję tej instytucji, jaką jest ograniczenie odpowiedzialności ubezpieczyciela i umożliwienie mu kalkulowania składki z uwzględnieniem tego ograniczenia. Każda zmiana treści stosunku prawnego w drodze orzeczenia sądu dotyka istotnej wartości, jaką jest pewność obrotu. Sytuacja związana z odpowiedzialnością odszkodowawczą ubezpieczycieli za szkody osobowe zaistniała w wypadkach komunikacyjnych ma charakter szczególnie dynamiczny. Dzieje się tak nie tylko na skutek zmian ustawowych, ale także działalności orzeczniczej sądów. W ramach tej problematyki linia orzecznicza sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego zasadniczo wyprzedza ustawodawcę – wymuszając następczo zmiany treści aktów prawnych. Tak było np. w przypadku zadośćuczynienia za śmierć osoby najbliższej w oparciu o instytucję dóbr osobistych, czy właśnie podwyższenie sumy gwarancyjnej na podstawie art. 357¹ k.c. Zmiany ustawowe, co podkreślano w uzasadnieniach projektów, „stanowiły potwierdzenie” linii orzeczniczej. Sąd ma więc świadomość, że wprowadzony z dniem 1 stycznia 2016 r. art. 22a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (...) dopiero zyska określony kierunek wykładni. Dalece niefortunna redakcja przepisu otwiera wiele możliwości w tym zakresie. Należy jednak mieć na uwadze, że ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie automatycznego mechanizmu adaptacji dotychczasowych zobowiązań ubezpieczycieli wobec poszkodowanych poprzez prowadzenie np. retroaktywnego przepisu. W każdym indywidualnym przypadku pozostawia decyzję sądowni, choć, jak widać, szereg okoliczności wypełniających przesłanki ma charakter notoryjny i powszechny.

4.27. Dlatego też mając na uwadze wartość, jaką jest pewność obrotu prawno-gospodarczego, funkcję sumy gwarancyjnej oraz przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie polegające poddaniu pod osąd indywidualnego stosunku prawnego Sąd uznał, że modyfikacja sumy gwarancyjnej nie może polegać na przyjęciu 60% aktualnej przewidzianej przez ustawodawcę wartości sumy gwarancyjnej (5000000 Euro dla zdarzenia bez względu na liczbę poszkodowanych.) Wówczas funkcja ochronna sumy gwarancyjnej pozostałaby praktycznie niezrealizowana.

4.28. Należy jednak mieć na uwadze, że w wyroku Sądu ustalono odpowiedzialność pozwanego na przyszłość za skutki wypadku drogowego. Mogą więc ujawnić się jeszcze inne skutki wypadku, będące podstawą do tej pory nie zgłoszonych roszczeń.

4.29. Sąd uznał, że punktem wyjściowym dla ustalenia podwyższonej sumy gwarancyjnej winna być jej wysokość proponowana w V Dyrektywie Komunikacyjnej dla jednego poszkodowanego tj. 1 000 000 Euro. Kwota ta biorąc pod uwagę kurs Euro na dzień zamknięcia rozprawy - 4.20.55 zł.) jest równoważna sumie 4205500 zł. Jest to kwota ponad trzyipółkrotnie wyższa od kwoty sumy gwarancyjnej z dnia zdarzenia wywołującego szkodę. Do tej pory świadczenia wypłacone na rzecz powoda wyczerpały niecałą piątą część tej sumy. Powód otrzymuje rentę wyrównawczą w kwocie 36636 zł. rocznie. Gdyby została utrzymana na dotychczasowym poziomie, mogłaby być wypłacana na pewno do końca życia powoda (np. renta za najbliższe 40 lat wynosi 1465440 zł.). Przy uwzględnieniu dotychczas wypłaconych kwot pozostaje jeszcze suma ponad 1800000 zł. na zaspokojenie ewentualnych innych roszczeń, które powstałyby na skutek ujawnienia się nie znanych wcześniej skutków wypadku.

4.30. W praktyce podwyższenie sumy gwarancyjnej do kwoty wskazanej pozwie powodowałoby, że cały ciężar zmiany stosunków (zmiany „otoczenia” społeczno-prawnego) poniósłby ubezpieczyciel. W świetle dotychczasowych roszczeń wyczerpanie tej sumy byłoby praktycznie niemożliwe. Dlatego też Sąd zdecydował, że również powód jako ubezpieczony winien ponieść chociażby minimalny ciężar związany ze zmianą stosunków, co z kolei przełoży się na uczynienie bardziej pewną sytuacji ubezpieczyciela oraz innych uczestników systemu ubezpieczeń obowiązkowych. Wiadomym jest, że nakładanie na ubezpieczycieli obowiązku wypłaty świadczeń, których nie przewidywano przy zawieraniu umów (kierując się ograniczeniem wynikającym z sumy gwarancyjnej), pociągnie za sobą konieczność podniesienia składek obowiązkowego ubezpieczenia posiadaczy pojazdów. Oczywiście zasada solidarności społecznej przemawia za tym, aby inni kierowcy brali na siebie ekonomiczny ciężar związany z kompensatą szkód drogowych. Jednakże sytuacja znacznego wzrostu wysokości składki ubezpieczenia oc kierowców może mieć istotne negatywne skutki ekonomiczne.

4.31. Dlatego też Sąd uznał za słuszne podwyższenie sumy gwarancyjnej do kwoty 4205500 zł. stanowiącej wartość minimalnej sumy gwarancyjnej 1000000 przyjętej w V Dyrektywie Komunikacyjnej.

5. Koszty procesu.

O kosztach procesu Sąd orzekł zgodnie z zasadą stosunkowego rozdzielenia kosztów wynikającą z art. 100 k.c. Powód wygrał sprawę w 1/3 części, natomiast przegrał co do 2/3 części. Na koszty przyznane powodowi od pozwanego składają się: 1/3 opłaty w kwocie 100.000 zł. tj. 33333 zł. oraz 1/3 kosztów zastępstwa procesowego zgodnie ze stawką wynoszącą 25.000 zł. a wynikającą z § 2 pkt. 9. Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. 2015 r. poz. 1800, zm. Dz. U. 2016 r. poz. 1668). Sąd nie znalazł podstaw do uwzględnienia żądania powoda przyznania wynagrodzenia w wysokości trzykrotności stawki minimalnej.

W niniejszym postępowaniu odbyły się jedynie dwa posiedzenia przeznaczone na rozprawę. Pozew i kolejne pisma procesowe pełnomocnika powoda nie zawierały szczególnie wyczerpujących i wykraczających poza powszechnie stosowane wywodów dotyczących argumentacji prawnej rozpatrywanego zagadnienia. Również okoliczności faktyczne przedstawione przez stronę powodową nie miały charakteru skomplikowanego.

Kierując się także zasadą stosunkowego rozdzielenia kosztów Sąd zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 16666 zł. tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego. Suma ta stanowiła 2/3 stawki wynikającej z powołanej wyżej regulacji Rozporządzenia.

Na marginesie Sąd zauważa, że istotne wątpliwości natury konstytucyjnej budzi regulacja ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w zakresie w jakim nie zawiera przywileju obniżonej w stosunku do wynikającej z art. 13 opłaty stosunkowej. Ustalenie wysokości opłaty sądowej od pozwu jako 5% wartości oczekiwanej (żądaney) sumy gwarancyjnej stanowić może dla wielu poszkodowanych barierę w dostępie do sądu. Instytucja zwolnienia od

kosztów sądowych może okazać się niewystarczająca. Wymaga bowiem każdorazowo oceny stanu majątkowego powoda. Konieczność poddania się tej weryfikacji i ryzyko braku uzyskania satysfakcjonującego zwolnienia od kosztów może zniechęcać uprawnionych do korzystania z ich prawa do sądu. Pokreślić należy że przywoływana już wcześniej aksjologia art. 22a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych oraz Dyrektyw Komunikacyjnych nakazuje stworzenie takich instrumentów prawnych, które pozwolą na zaspokojenie słusznych roszczeń poszkodowanych. Suma gwarancyjna, stanowiąca podstawę obliczenia wartości przedmiotu sporu, nie odpowiada wprost wartości świadczenia, które uzyska poszkodowany, lecz jest jedynie jego górną (dość odległą) granicą. Regulację nakazującą pobieranie opłaty w wysokości maksymalnej należy uznać za sprzeczną z powołanymi Dyrektywami oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji.

1 Z uwagi na tożsamość podstawy prawnej z podstawą prawną orzeczenia w sprawie XV C 264/16 wydanego przez Sąd Okręgowy w Gdańsku w tym samym składzie Sąd przytacza przyjętą przez siebie wykładnię przepisów prawa.

2 Uchwała Sądu Najwyższego z 26 listopada 1991 r. III CZP 122/91 – dotycząca umowy ubezpieczenia zwierząt od padnięcia i uboju z konieczności, III Czp 122/91 Uchwała 7 sędziów z 29 grudnia 1994 r. III CZP 120/94 – dotycząca wyjątkowej możliwości zastosowania art. 357¹k.c. do umów ubezpieczenia rolników; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2008 r. III CZP 140/07 – dotyczące podwyższenia sumy gwarancyjnej ubezpieczenia obowiązkowego posiadaczy pojazdów mechanicznych, Wyrok Sądu Najwyższego z 17 października 2012 r. II CSK 646/11 – dotyczący definicji nadzwyczajnej zmiany stosunków, wyrok Sadu Apelacyjnego w łodzi z 17 grudnia 2015 r. I Aca868/15 – dotyczący wszystkich przesłanek stosowania klauzuli rebus sic stantibus;